

A KOPORSÓS.

Irta: A. Puskin.

*Chaque jour apporte ses cercueils,
Ses rides au monde veillissant.*

Derjavine.

«Van-e ingerlőbb feladat, mint Puskinról tanulmányt írni? Ha a tanulmány valóban felfedezés, vagy kísérletezés a felfedezéssel, akkor Puskin igen nagy érdelődésre számíthat, mint egy ismeretlen isten, akit a lelkiismeretes Európa még ki nem kutatott okokból imád, mint a görögök «az ismeretlen isten» szobrát»; — legalábbis így mondja egy kritikusa, aki nagy Puskin-megemlékezéseket jósol és végre, ha lehet, a teljes «Puskin-anyag» megismerését. Párizsban utcát neveznek el róla, jubileumi kiadására készülnek. Legendás életének legendáját sokan ismerik; és talán az «*Anyégin*» szívfájdító bűbáján is szeretetreméltó, bohém és zseniális szellemének varázsa süt át, mintsem a romantikus idillé, mely a nehézkes fordításokban mintegy kivonatosan megmarad (a nehézkesség szó itt nem értékítélet, hanem kötelező megállapítás az eredeti javára, mely a szakértők szerint az orosz nyelv és a költészet csodája). De ki ismeri prózáját, ezt a ragyogó és okos prózát, melyben minden benne van, ami az Európával harcoló és barátkozó orosz irodalmi ízlésben volt és készült. Bizony, rossz fordítások mankóján ügyetlenkedünk csak feléje. Vagy ki vizsgálta át levelezését, melynek mozaikjából kirakható az egész korabeli társadalmi és irodalmi élet rajza; ki vette számba irodalmi ítéleteit kedvenc és lenézett író társairól s a nagy klasszikusokról is, melyek egytől-egyig helyesek ma is és tüneményes éleslátásának tanúi? Ki tudja róla, hogy Gogoly tőle kapta ajándékba a Revisor és a Holt lelkek témáját? Marad hát csak egész pontosan körvonalazható irodalomtörténeti szerepe, ez az irodalmilag európaizáló Nagy Péter-szerep, melyet annyi könnyedséggel és fölényes okossággal oldott meg.

S marad, maradjon is tovább a legenda a kalandos költőről, a hanyag hivatalnokról, aki azzal indokolta áthelyezési kérelmét, hogy «soha egy hivatalos szót le nem írt»; az ingatag politikusról, aki a forradalom és a reakció közt bukdácsolt s kényszerű pálfordulásainak könnyelmű termékeiből annyi ellentétes szellemi irány imamalma lett; a nagy életismerőről, aki egyforma könnyúséggel beszélt a cárral és a legnyomorultabb paraszttal; aki paraszt dajkájától hallott áradó mesékre gondolt mindig, míg nyelvét franciás tempóra szoktatta, aki úgy élt, olyan szakszerűen és következetesen pazarolta magát, mint ahogyan más a hivatalának él és úgy művelődött, hogy szinte testileg szépült meg tőle.

«Hazudj valamit!» — kérte egyszer egy barátját. Nem elég a mámor, az irodalom, a nemtörődömség a ragyogó értelemnek, mely minden pillanatban a fonák valóság ellen küzdene, kell a szakart káprázat is, mert áradó könnyűségű verssorai fölött is értelme ragyog,

mint az eget-földet egybemosó tavaszi áradás fölött a hideg nap. S mikor «*Exegi monumentum*»-ában megrendíthetetlen művének örök hírt követel, amíg csak költő él e földön és arra hivatkozik, hogy népében azt szította fel, ami jó benne szunnyadt és a szabadságot e népnek vas-korszakában idézte meg, érezzük, hogy szavainak általános jelentése van mindenfelé, ahol a szellem az ostobaság és az önkény valamiféle rabságában senyved.

F. J.

AKÉT rossz gebe, halottas-kocsijuk elé fogva, melyre Prochorov Adorján maradék cókókját gyömöszölte fel, éppen negyedszer fordult már meg Basmannája és Nyikickája között, ahová a koporsókereskedő költözködött. A régi boltját bezárta, a kapu fölé egy táblát szögezett: ELADÓ VAGY KIADÓ, aztán gyalog hazament.

A vén kereskedő, amint a kis sárga házhoz közeledett, melyet annyi ideje áhitott és egy szép kerek összegért meg is vett, megdöbent, hogy nem érez már szívében örömet.

Új hajlékában mindent egymás hegyin-hátán talált s a küszöbön egyszerre sajnálni kezdte volt nyomorúságos odúját, ahol tizennyolc éven át tökéletes rend uralkodott. Rámordult két leányára és szolgálójára, hogy miért oly lassúak, aztán nekiállt, hogy segítsen nekik. Csakhamar minden a helyére került a nágyszobában; a szekrény a szent képekkel, az üvegszekrény az edényekkel, az asztal, a divány és az ágy. A konyhába és a szalonba: a mesterséghez tartózkodó portékák, mindenféle színű és nagyságú koporsók, egy láda tele fáklyával, gyászköpenyek és kalapok. A nagykapu fölött lógott a cégér; kövérkés Amor volt ráfestve, kezében lefelé fordított fáklya és a felirat ez:

*Természetes színű vagy festett koporsók eladása és díszítése.
Használt koporsók kölcsönzése és javítása.*

A két leány visszavonult szobácskájába; Adorján körüljárta a lakást, aztán leült az ablak mellé és a szamovár alá gyujtatott.

Minden művelt olvasó tudja, hogy Shakespeare és Walter Scott a sírásókat vidám és trefás embereknek ábrázolják, csak hogy képzeletünket felizgassák ezzel az ellentéttel. A valóság iránti tiszteletünk meggátol bennünket abban, hogy példájukat kövessük és arra indít, hogy bevalljuk: a mi koporsókereskedőnk jelleme tökéletesen megfelelt halottas mesterségének. Prochorov Adorján legtöbbnyire sötét és tündő volt. A világért sem törte volna meg a csendet, hacsak nem kellett leányait meginteni, mikor az ablaknál összebujtak és az elhaladó embereket nézegették, vagy ha fel kellett verni a koporsók árát azoknak, akiknek vigasztalan helyzetükben (vagy néha nagy örömeikben) szükségük volt rájuk.

Nos, Adorján most is ott ült az ablaknál, már hetedik csésze teáját itta és szokása szerint szomorú gondolatokon rágódott. — A záporosót forgatta fejében, mely nyolc nappal azelőtt, a város határán elkapta a temetési menetet, mely a nyugalmazott csendőr-

kapitányt kísérte utolsó útjára. Hogy összeugrottak tőle a gyászköpenyek, hogy összehorpadtak a kalapok! Lám, mi nem kényszeríti még elkerülhetetlen kiadásokra. Mert az egész kelléktára igen siralmas állapotban volt. Igaz, jól számított, mikor az öreg kereskedőné, Trjuchina, halálára gondolt, aki már jó egy éve folyton csak haldoklik. De Trjuchina Razguljájban készülődött a nagy költözködéésre és Prochorov félt, hogy az örökösök, noha megígérték neki, mégsem jönnek el ilyen messzire érte, hanem valami helybeli vállalkozóval tárgyalnak majd.

Három koppanás az ajtón, hirtelen félbeszakította gondolatait.

— Ki az? — kérdezte Prochorov.

Az ajtó kinyílt. Egy ember lépett be a szobába, akiről az első pillanatra fel lehetett ismerni, hogy német mesterember; derűs arccal közeledett a koporsókereskedőhöz:

— Bocsásson meg, szeretett kedves szomszédom — mondta azzal a német hangsúlyozással, mely mindig megnevetet bennünket —, bocsásson meg, hogy zavarom. Már türelmetlenül vártam, mikor ismerhetem meg. Én cipész vagyok, Gottlieb Schultz a nevem és az utca másik oldalán lakom, éppen szemben az ön ablakaival. Holnap ünneplem ezüstitakodalmamat; meghívom önt ebédre hozzám leányaimmal együtt, minden ceremónia nélkül.

A meghívást kegyesen elfogadták. A koporsókereskedő leültette a cipészt és megkínálta egy csésze teával. Gottlieb Schultz nyílt természetű hamarosan meghitté tette a beszélgetést.

— Hogy megy uraságod dolga? — kérdezte Adorján.

— Nna, csak úgy lassacskán — felelt Schultz. — Nincs okom panaszkodni; mégha az én mesterségem különbözik is az önétől abban, hogy egy élő ember csak ellehet csizma nélkül, egy halott azonban nem élhet koporsó nélkül!

— Ez igaz! — mondta Adorján. — Aki él s nincs miből fizetnie csizmáit — ne haragudjék —, még járhat mezítláb; de a legnyomorultabb halottnak is megvan a koporsója, akár kifizeti, akár nem.

Igy beszélgettek még jóideig. Aztán a cipész felállt és elbúcsúzott Adorjántól, megismételve meghívását.

Másnap, mikor délre harangoztak, Prochorov leányaimmal eltávozott új házából, az udvari kapun keresztül és mind a hárman a szomszédhoz mentek.

A mai regényírók szokását elvetve, nem írom le Adorján orosz köpenyét, sem Akulina és Daria európai ruháit. Ám mégsem tartom feleslegesnek megjegyezni, hogy a két leány fején sárga kalap volt és lábukon piros cipő, — ami csak ünnepélyes alkalmakkor esett meg velük.

A cipész szűk lakása vendégekkel volt teli: legtöbbjük német mesterember volt; feleségükkel és segédekkel. Az orosz hatóságok képviselőjében csak egy rendőr volt jelen: a finn Jurko, aki igen

szerény helyzete ellenére is, megnyerte házigazdánk különös jóindulatát. Huszonöt éve «hűségesen és becsületesen» töltötte be hivatását, mint Pogorleszky postakocsisa. A tizenkét évvel ezelőtti tűzvész, mely Moszkvát elpusztította, megsemmisítette az ő sárga őrházát is. De alighogy az ellenséget kiűzték, ugyanazon a helyen egy új ház nőtt ki; ugyanaz, szürkében, fehér dór-oszlopokkal. És Jurko ismét hivatalát teljesítette előtte «szürke posztóval bevont mellvértjében és bárdjával».

A Nyikickájai kapu közelében lakó csaknem valamennyi német ismerte Jurkot; sőt néhányan az is megtörtént, hogy a vasárnap éjszakát nála töltötték a postán. Adorján azon iparkodott, hogy ismerettségét kössön ezzel az emberrel, akire előbb vagy utóbb szükségére lesz; mikor tehát a vendégek az asztalhoz ültek, ő melléje telepedett. Schultz úr, neje és leányuk, Lottika, a tizenhétéves kisasszony, noha együtt ettek a meghívottakkal és a tisztességet megadták nekik, a szakácsnének is segédkeztek a felszolgálásban. Áradt a sör. Jurko négy helyett evett. Adorján kitartóan követte. Leányai csak finomkodtak, apró falatkákat nyeltek. A beszélgetés óráról-órára mind hevesebb lett. Ekkor a vendéglátó gazda hirtelen csöndet kért és lepattintva egy lepecsételt palack pecsétjét, így kiáltott fel oroszul: «Az én jó Lujzám egészségére!» A habzó bor gyöngyözve forrt. A cipész gyengéden illesztette ajkait negyvenéves társa friss arcára, mire a vendégek lármázva üritették poharukat a jó Lujza egészségére. «Az én kedves vendégeim egészségére!» — kiáltotta el magát a gazda és ismét kipukkasztott egy palackot; a vendégek megköszönték a köszöntést és ismét ittak. Egyik felköszöntő a másikat érte. Mindenki külön egészségére ittak. Ittak Moszkva egészségére; aztán egy egész tucat kis német város egészségére; ittak minden céhre, általában; ittak mindegyikre külön-külön; Adorján keményen ivott. Annyira megvidámodott, hogy ő is megkockáztatott egy gunyoros felköszöntőt. Akkor egy vastag mészáros emelkedett fel és kijelentette: «Egészségére mindazoknak, akiknek dolgozom: *unserer Kundleute*». A felhívást, mint valamennyit, örömmel és egyhangúan elfogadták. Aztán a vendégek egyik a másikat kezdték felköszönteni. A szabó felköszöntötte a cipészt; a cipész a szabót; a mészáros mind a kettőt; mindenki üdvözölte a mészárost és így tovább. Mindezen kölcsönös üdvözlés után Jurko odafordult szomszédjához és így ordított fülébe: «Nahát, atyuskám, igyál a te hullád egészségére is!» Mindenki nevetett. A koporsókereskedő méltóságában megsértve, homlokát ráncolta. De senki sem figyelt rá. A vendégek tovább ittak. Esti harangsóra keltek fel az asztaltól.

Legtöbbjük alaposan el volt ázva. A vastag mészáros és a könyvkötő, kinek arca egy vörös szattyánbőr-kötéshez hasonlított, hónaljjon fogták Jurkot és hazáig támogatták.

A koporsókereskedő részegen és dühöngve tért haza. Micsoda?

— okoskodott hangosan —, az én mesterségem kevésbé lenne tisztességesebb, mint a többié? A koporsókereskedő talán mégse a hóhér barátja! Talán valami bohócnak nézik őt ezek az istentelenek? Igazán nem volt min nevetni! Kedvem volna meghívni valamennyiőjüket nagy házavató-ünnepre és lakomát rendezni nekik; de nem ezeknek! ezekkel nem törődöm! Akiket meghívok, azok az én klien-seim, az orthodox halottak!

— Atyuskám! — szólt hozzá a szolgáló, miközben vetkőztette — mit motyogsz te itt? Gyorsan keresztet vetni! Meghívni a halottakat házavató-ünnepre? Rettenetes!

— Istenemre, esküszöm, meghívom őket — folytatta Adorján — és nem később, mint holnap! Isten hozott benneteket, kedves jótevőim! Holnap itt sorba megajándékozlak benneteket rogyásig.

Erre ágybadólt és egy-kettőre hortyogni kezdett.

Hajnalban látták őt felkelni. Trjuchiná az éjjel meghalt. Egy halottkém sebtében lóra ugrott, hogy értesítse Adorjánt. A koporsókereskedő tíz kopekot adott neki borraivalónak, gyorsan felöltöz-ködött, kocsira ült és Rasguljában termett. Az elhalálozott asszony háza előtt már ott álltak a városi rendőrök és a kereskedők köröskörül, mint a dögre gyűlt hollók. A halott egy asztalra volt kiterítve, sárgán, mint a viasz, de még épen, oszlás előtt. Gyertyák égtek. Az ablakok nyitva voltak. A papok imádkoztak. Adorján Trjuchiná unoka-öccséhez lépett; elegáns redingot-ba öltözött fiatal kereskedő volt; közölte vele, hogy a koporsó, a gyertyák, a halotti lepel és más halotti kegyeszer késedelem nélkül meg fog érkezni, tökéletes kivitelben. Az örökös szórakozottan megköszönte. Nem vitázott az áron, Prochorov tisztességére bízta. A koporsós, szokása szerint, megesküdött, hogy a legméltányosabb árat fogja számítani; megértő pillantást váltott a halottkémmel és eltávozott, hogy a szükséges intézkedéseket megtegye. Egész nap Razguljáj és Nyickickája között száguldozott. Estefelé elkészült. Elbocsátotta kocsisát és gyalog indult haza. Holdfény sütött. Vidáman ért a Nyickickájai kapu elé. A Megdicsőülés temploma előtt Jurkót látta és hallotta, amint odaszól neki és jóéjt kíván. Későre járt az idő. Már háza közelébe jutott, mikor észrevette, hogy valaki áll az ajtóban, kinyitja, aztán bent eltűnik.

«Mi ez? — gondolta Prochorov. — Még valaki keres engem? Csak nem tolvaj? Vagy talán az én ostoba leányaim fogadják szeretőiket? Meglehet!»

S már-már Jurkót hívta segítségül, ha verekedésre kerülne sor; de ekkor valaki más közelítette meg, aki, amint éppen a küszöböt készült átlépni, meglátva őt, megállt és megemelte háromszögletű kalapját. Adorján egy pillanatra úgy vélte, felismeri arcát, de nem volt ideje törődni vele:

— Ön jön hozzám? — kérdezte lihegve. — Kérem, tessék be-fáradni!

— Ne ceremóniázzunk, bátyuska — felelt az sötét hangon. — Tessék, menj előre. Mutasd meg az utat vendégeidnek.

Adorjánnak igazán nem volt ideje udvariaskodásra. Az ajtó nyitva volt; felment a lépcsőn, a másik követte. Adorjánnak úgy tetszett, mintha lépéseket hallana a szobájában.

«Mi az ördög? Mi van itt? — gondolta, besietve a szobába. — Lába megingott. A szoba tele volt halottal. A hold az ablakon át megvilágította sárga és kék arcukat, ferde szájukat, félig nyílt szemüket, pisze orrukat . . . Adorján rémülettel ismerte fel valamennyiőjüket, mind, akit koporsóba tett valaha s őt is, a legutolsót, a záporosős kapitányt. Valamennyien, urak és hölgyek, körülvették a kereskedőt, köszöntötték, bókoltak neki; csak egy szegény ördög nem, aki nem tudott fizetni a temetéséért semmit s most szégyenkezve rongyai miatt, alázatosan félrevonult egy sarokba. A többiek megfelelően voltak öltözködve: a nők főkötőkben és szalagokban, a férfiak: egyenruhában, de elhanyagolt szakállal; a kereskedők ünnepi köntösben.

— Meghívásodra — kezdte a brigadéros a tiszteletreméltó társaság nevében — mindnyájan felkerekedtünk. Csak azok maradtak otthon, akik egészen az elejéről valók és csak csont van már a bőrük alatt. De még ezek között is volt, aki nem tudott ellenállni a meghívásnak; és ebben a pillanatban egy kis csontváz furakodott át a tömegen Adorjánhoz. Koponyája nyájasan mosolygott a koporsókereskedőre. Világoszöld és piros ruhafoszlányok lógtak rajta, vászondarabkák, mint egy ágason és sípcsontjai a vastag csizmában úgy löttyögtek, mint a mozsárban a réztörő.

— Nem ismered meg, Prochorov? — mondta a csontváz. — Nem emlékszel a kvietált hadnagyra: Piotr Petrovics Kurilkinra, akinek 1799-ben először adtál el koporsót? Fenyőfa volt tölgyfa helyett!

E szavaknál a halott kitárta karjait. Adorján felordított és indulatosan visszalökte őt. Piotr Petrovics Kurilkin megingott és izzéporrá omlott. Méltatlankodó moraj futott át a halottakon. Megakarták menteni társuk becsületét és Adorjánt elhalmazták szidalmakkal és fenyegetésekkel. Szegény vendéglátó gazda belesüketült ordításukba és félig elfulladva elvesztette eszméletét és rázuhanva a hadnagy roncsaira, elájult.

A nap jóideje süttött már a koporsós ágyára. Végre felnyitotta szemét és látta, amint a szolgálóleány készíti a szamovárt. Rettenettel gondolt az éjszaka eseményeire: Trjuchiná . . . a brigadéros . . . Kurilkin hadnagy . . . zürzavaros emlékezetébe ismét felmerültek. Csöndben hallgatta, amint a szolgáló elmesélte neki az éjszakai kaland végét: «Nohát, jól aludtál, atyuskám — mondta Axania, ráadva házikabátját. — Szomszédunk, a szabó, már itt volt; aztán a városi pandur járt itt, hogy figyelmeztessen a kasznár ünnepére; de oly jól aludtál, hogy nem akartunk felkelteni».

- Volt itt valaki a meghalt Trjuchina ügyében?
 — Meghalt? Hát meghalt?
 — Ej, te ostoba, hát nem te segítettél nekem tegnap eltemetni?
 — Mit beszélsz, atyuskám? Elment az eszed? Vagy még mindig kapatos vagy tegnapról? Miféle temetésről beszélsz? Tegnap egész nap dáridóztál a németnél; részegen jöttél haza; ágyinak estél és egészen eddig aludtál; a miséről is elkéstél.
 — Lehetetlen — szólt a koporsós egészen felvidulva.
 — Igy van ez! — mondta a szolgáló.
 — No, ha így van, hozd hamar a teát és menj, keresd meg leányaimat.

Boldino, 1830. X. 9.

Füsi József fordítása.

SZÉKELY BALLADA.

Tóth Tamásnak ez volt az álma: November volt és egyre szántott jó Tóth Tamás a földeken, odakinn a pityókaföldön s magában egyre azt motyogta: nagyapám kincsét meglelem, «Nagyapám kincsét meglelem, egyszercsak mégis meglelem...»

Jó Tóth Tamás csak egyre bolygott Fejét csóválta Varga Márton az ekéjével s szüntelen s szánakozott az emberen; csak azt motyogta, súgta, búgta: együtt harcoltak Gorlicénél «Nagyapám kincsét meglelem, egy borús, ködös reggelen, egyszercsak mégis meglelem...» egy gránáthangos reggelen...

És jött sok reggel; köd megülte Egy reggel Tóth Tamást a földön az öreg-hegy bús homlokát, holtan találták dermeteg. a Hargitáról zúgva sírt a Hazavitték, s a koporsónál Nemere le a dombon át, felsírtak három gyermekek, a kis borókás dombon át... három kis árva gyermekek...

Meggyes Ede.